

Geografia i literatura a l'Alt Pirineu català: la interpretació del món viscut*

Xavier Campillo i Besses**

Résumé / Abstract / Resumen / Resum

Dans cet article on aborde deux aspects fondamentaux de la relation entre l'homme et l'environnement –la structuration subjective de l'espace existentiel et la perception de l'environnement– illustrés par l'exemple des Hautes Pyrénées Catalanes. Cette recherche a pour but l'analyse géographique de la littérature pyrénéenne contemporaine de fiction en partant de l'application d'une méthode de travail humaniste développée par l'auteur dont les bases théoriques ont été présentées dans un article précédent.

Dans cet article-ci l'auteur décrit la structure du monde vécu des Pyrénées tel qu'elle apparaît dans les textes littéraires. Les résultats prouvent, selon l'auteur, qu'il est possible d'approfondir la connaissance scientifique de la réalité au moyen d'une méthode de travail humaniste.

* * *

This paper deals with two fundamental aspects of the relationship between man and his environment –the subjective construction of existential space and environmental perception– taking as an example the case of the Catalan High Pyrenees. This research involves the geographical analysis of contemporary Pyrenean literature (fiction)

* Aquest article és un resum d'un dels temes analitzats a la memòria de recerca «Geografia i literatura a l'Alt Pirineu Català: una visió interna de la societat tradicional i la crisi contemporània de la muntanya», presentada al Departament de Geografia de la UAB, l'any 1988, i dirigida pel Dr. Antoni F. Tulla. Un primer article sobre aquest tema es va publicar en aquesta mateixa revista: Campillo, X. (1989), «Geografia i literatura a l'Alt Pirineu Català: bases per a un mètode de treball humanístic a partir de la literatura», DAG, 15, p. 111-121.

** Geògraf, Programa Pirineus, Ajuntament, 25700 La Seu d'Urgell.

from a humanistic point of view. The author has applied specific humanistic methodology which was developed on the basis of a theoretical framework presented in a former paper.

In this article the author describes the structure of the Pyrenean li-feworld as it appears in the before-mentioned literature. From the researcher's point of view the results prove the validity of humanistic methodology in achieving new scientific knowledge of reality.

* * *

En este artículo se abordan dos aspectos fundamentales de la relación hombre/entorno ejemplificados en el caso del Alto Pirineo catalán: la estructuración subjetiva del espacio existencial y la percepción del entorno. Esta investigación consiste en el análisis geográfico de la literatura pirenaica contemporánea, a partir de la aplicación de un método de trabajo humanístico desarrollado por el autor según los supuestos teóricos explicados en un artículo anterior.

Ahora, el autor describe la estructura del mundo vivido de los pirenaicos tal y como se desprende de la literatura tratada. Estos resultados demuestran, según el autor, que es posible obtener un nuevo conocimiento científico de la realidad a partir de una metodología de trabajo humanística.

* * *

En aquest article s'aborden dos aspectes fonamentals de la relació home/entorn exemplificats en el cas de l'Alt Pirineu català: l'estructuració subjectiva de l'espai existencial i la percepció de l'entorn. Aquesta recerca consisteix en l'anàlisi geogràfica de la literatura pirenaica contemporània, a partir de l'aplicació d'un mètode de treball humanístic desenvolupat per l'autor segons els supòsits teòrics explicats en un article anterior.

Ara, l'autor descriu l'estructura del món viscut dels pirinencs tal i com es desprèn de la literatura tractada. Aquests resultats demostren, segons el parer de l'autor, com és possible d'obtenir un nou coneixement científic de la realitat mitjançant una metodologia de treball humanística.

INTRODUCCIÓ

L'espai viscut, el món viscut

Entenem per espai viscut aquell espai –integrat per llocs amb significat existencial– que cada individu percep, experimenta i coneix al llarg de la seva

vida. L'espai viscut és l'expressió –subjectiva– de la interpretació de l'espai objectiu, abstracte, que, de fet, desconeixem i que no experimentem com a realitat quotidiana.

El món viscut és un concepte més ampli que incorpora tot el sistema de relacions que establim amb els nostres espais i llocs viscuts, concrets o imaginaris (presents, passats i futurs), i amb l'entorn.

Aquí assajarem de descriure l'estructura i components d'aquests espai i món viscuts tal i com eren construïts i experimentats, col·lectivament, en el marc de la societat tradicional de muntanya de l'Alt Pirineu català (Mapa 1).

Mapa 1. Les comarques de l'Alt Pirineu en el context de Catalunya

La literatura pirinenca contemporània

Si la literatura creativa o de ficció és un producte social, en les pàgines d'una obra literària es veurà reflectida la societat de la qual l'autor forma part indes- triable. Si la societat té una dimensió espacial, en la literatura el geògraf hi tro- barà geografia.

En total he tractat dotze escriptors pirinencs contemporanis i quaranta-cinc títols publicats (vegeu la bibliografia).

L'ESTRUCTURACIÓ SUBJECTIVA DEL MÓN VISCUT

El món viscut que aquí es presenta és fruit d'un procés sistemàtic d'abstrac- ció i generalització de la informació literària analitzada. Es tracta, doncs, d'un model fonamentat en la realitat, però que respon a la seva idealització. Aquesta informació es troba implícita en la literatura que explorem i estructu- ra una realitat existencial ben definida que l'autor transmet inconscientment, car no hi ha hagut voluntat explícita de descriure-la empíricament.

La realitat geogràfica de l'Alt Pirineu era reestructurada subjectivament per l'habitant de la muntanya, i aquesta nova realitat percebuda era la que aquell experimentava com a real. L'objectiu d'aquest apartat és la descripció i anàlisi d'aquesta reestructuració subjectiva de l'espai. No es tracta de l'espai viscut dels autors, ans dels individus que vivien en la societat tradicional i que són els protagonistes de la seva literatura.

L'espai viscut dels pirinencs és un espai estructurat: un espai dimensionat, orientat i jerarquitzat.

Espai dimensionat, espai orientat

L'espai era dimensionat pel fet que tenia un principi i una fi. Un principi que s'originava en el poble mateix, que a través del mercat assolía una dimen- sió comarcal, a través de les fires una dimensió regional, i que tenia com a fi Barcelona.

El Pirineu tenia un davant i un darrera: davant s'estenia el país, Catalunya; darrera, França. Però aquesta orientació davant/darrera, en donar-se sobre un país «inclinat», cedeix la seva importància a un sistema vertical d'oposi- cions amb una significació existencial molt superior, que funcionava segons els conceptes: amunt i avall. En un primer nivell, el muntanyenc distingia entre muntanya i ribera, amunt i avall.

A mesura que m'enfilo muntanya amunt, Llavorsí va empetitint-se allà baix al fons de la ribera (Lluís, 1979, p. 16).

Però també trobem un segon nivell que implica un canvi d'escala; en front de l'exterior, de la plana, la muntanya i la ribera s'aplegaven inequívocament sota un únic concepte de muntanya: amunt, Pirineu; oposat a l'exterior, la plana, avall en definitiva.

- Sou de pr'avall (de Barcelona) potser?
- No, sóc de Rialb (Lluís, 1967).

La muntanya i la ribera, juntes, formen l'espai de la vida quotidiana del muntanyenc i constitueixen el món que ell percep com a seu en primera instància.

Espai jerarquitzat

Però tota aquesta muntanya, aquest espai viscut, s'articulava també al voltant d'una jerarquia de llocs amb significació existencial: la casa, el poble, la vall, el mercat, la fira. L'essència dels llocs no pot separar-se de la seva doble dimensió d'espai objectiu valorat subjectivament.

La casa

La casa era el centre de l'existència, i al voltant de la llar es transmetia una cultura mil·lenària.

El banc del foc és el marc habitual on té lloc la narració de tota mena de relats. En aquests pobles la vetllada comença per Tots Sants i s'allarga fins a la Candelera. Quatre mesos, doncs, en els quals cada dia la família es reuneix a l'entorn del foc durant més de quatre hores. I no et pensis pas que aquest aplec quotidià sigui un orgue de gats. Ben al contrari, tot i que cadascú es comporta de forma espontània, en el fons, la sessió o tertúlia està ben estructurada. Cada membre de la família hi té un paper assignat. El padrí té cura del foc, dirigeix el rosari i disposa la feina a fer l'endemà. L'hereu, després de deixar els animals arreglats als corrals, apedaça i sargeix amb agulla saquera els arreus de les cavalleries. Mentrestant, les dones preparen el sopar, escuren el plats, preparen la caïderada per als porcs i es posen a filar o fer mitja. En fi, la canalla, arraulits als bancs com pardalets apollerats, ara ja no els ve de gust de córrer per la casa, perquè enlloc no s'està tan bé com a la vora del foc (Coll, 1986, p. 235).

En la societat de muntanya hom pertanyia a una casa: de Casa Rutxera, de Cal Torre Vell...; el nom de la casa era més fort que el nom de la família. No hi havia famílies riques, hi havia cases fortes. La grandària d'un poble es mesurava pel nombre de cases. Tot es devia a la casa.

El poble, la vall

El poble i la vall constituïen comunitats superiors de relació social, però no superaven la casa en significació existencial. N'eren una suma.

En el poble tot un seguit de celebracions: la Festa Major, el Carnestoltes, la matança del porc, els aplecs, els casoris... estrenyien la unitat d'aquesta comunitat i els lligams amb d'altres pobles i valls. La més important era la Festa Major; la seva importància social i existencial no podia comparar-se amb cap altra activitat col·lectiva.

Els tres dies i mig de la festa major havien de ser els dies més feliços de l'any. Ho havien de ser (Albanell, 1980, p. 16-17).

Aleshores ningú no dormia: tothom estava pendent del que passaria. La gent perdia el seu ritme i vivia en una mena d'esverament molt accentuat... (Lluís, 1980, p. 217).

El mercat

El mercat setmanal tenia lloc a la capital comarcal (Mapa 2). Aquesta constituïa el centre del món quasi tancat, del muntanyenc.

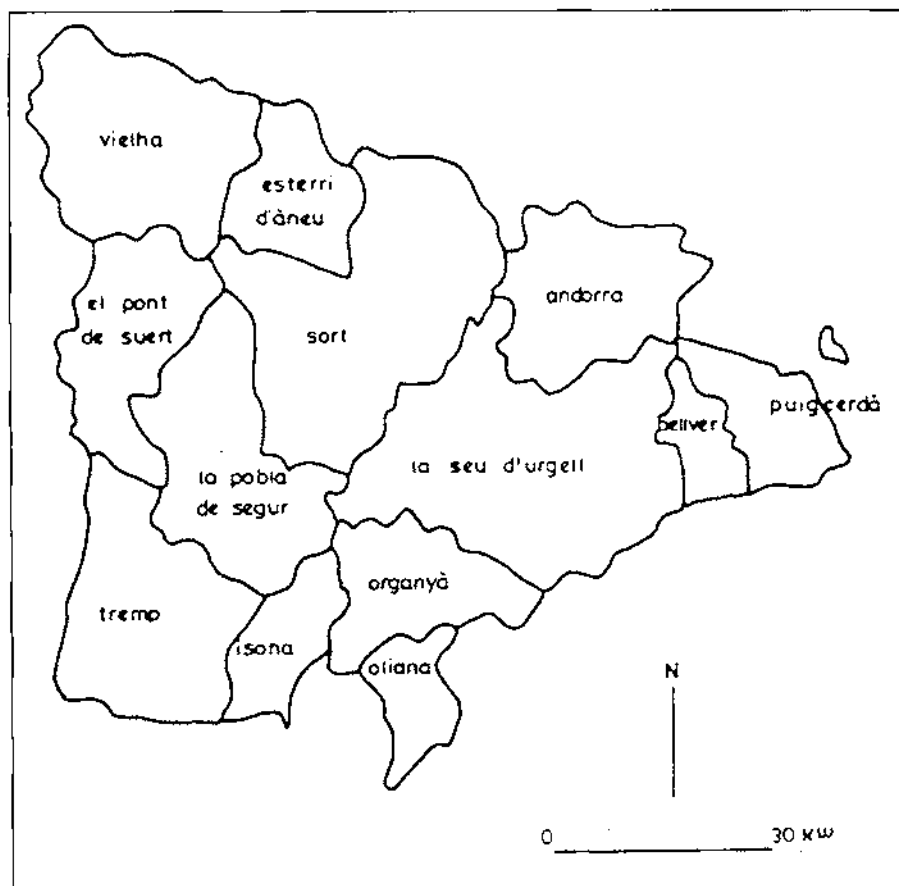
La població de Sort els sembla immensament gran, fins i tot amb perill de perdre-s'hi (Lluís, 1980, p. 189).

A mercat es feien les transaccions econòmiques més importants, s'informava del que passava al món i hom aprofitava per enllestir-hi tota mena d'assumptes.

El dimecres quan baixava al mercat de la Pobla, el rector de Malpui solia comprar el diari *La Veu de Catalunya*. D'aquesta manera vaig assabentar-me que a Barcelona hi havia un gran entusiasme catalanista i que Prat de la Riba era l'ànima de tot aquest moviment (Coll, 1988, p. 70).

De fet, atès que el muntanyenc només coneixia un bocí molt petit del seu país, el concepte ampli de comarca li venia donat per aquella gent que trobava

Mapa 2. Mercats, 1988

a mercat. Així, els pobles de la seva comarca eren aquells d'on venia la gent que, com ell, anaven a mercat a la mateixa vila. I sovint el nom de la comarca era el de la vila on hom feia cap, a mercat: la comarca de la Seu, d'Organyà, de la Pobla, la Conca de Tremp. L'espai existencial primari del muntanyenc es corresponia amb una o unes quantes valls i no amb la comarca econòmica corresponent i, per això, en el mapa fruit de l'enquesta de la Ponència de la Divisió Territorial del 1932, en L'Alt Pirineu s'observa una gran confusió entre el

nivell de vall, el nivell subcomarcal i les àrees de mercat, més grans, que han determinat la divisió comarcal actual.

[...] no feu pas cara de ser de cap de tots aquests poblots, ni d'aquesta ni de l'altra vall. —I amb un lleuger moviment de cap i ulls, assenyalava les dues valls de Cabdella primer i la de Boí després.

— Cert que no, bona dona, però no cregueu que sigui cap estrany. Sóc pellarès també.

— No sé cap on és aquest poble —em contestà la dona tota convençuda. Llavors li vaig aclarir el que volia dir pellarès.

— Ai, reina santíssima! féu ella ajuntant les mans—. Santa Innocència! Aixís sou de la Ribera d'allà d'allà [...] (Lluís, 1971, p. 279).

La fira

Les fires de bestiar podien trobar-se més lluny que el mercat i el seu abast geogràfic era molt superior. El seu atractiu era, doncs, també molt més gran.

— Sobretot, Manel, que no t'entabanen amb els preus. Assegura't bé de tot. Ull viu i bossa ben fermada! Mira que pr'agostos firals sempre hi ha qui vetlla pel descuidat. No et fies de ningú que no el conegues bé. I, més que res, de cap dona que tingue nas a la cara; pensa que la saben molt llarga, aquestes guineus. Ah!, i pensa també que tan les cadires com els bancs de les taules de les tavernes i dels cafès punxen i foraden la bossa... Manel: sobretot, fill meu, tingues coneixement. Mira que diuen que al Cafè de Baix hi ha aguelles filomenes que ansenyen lo ginoll. Sobretot, seny, Manel, que les pobres mules hu pagarien (Lluís, 1959, p. 104).

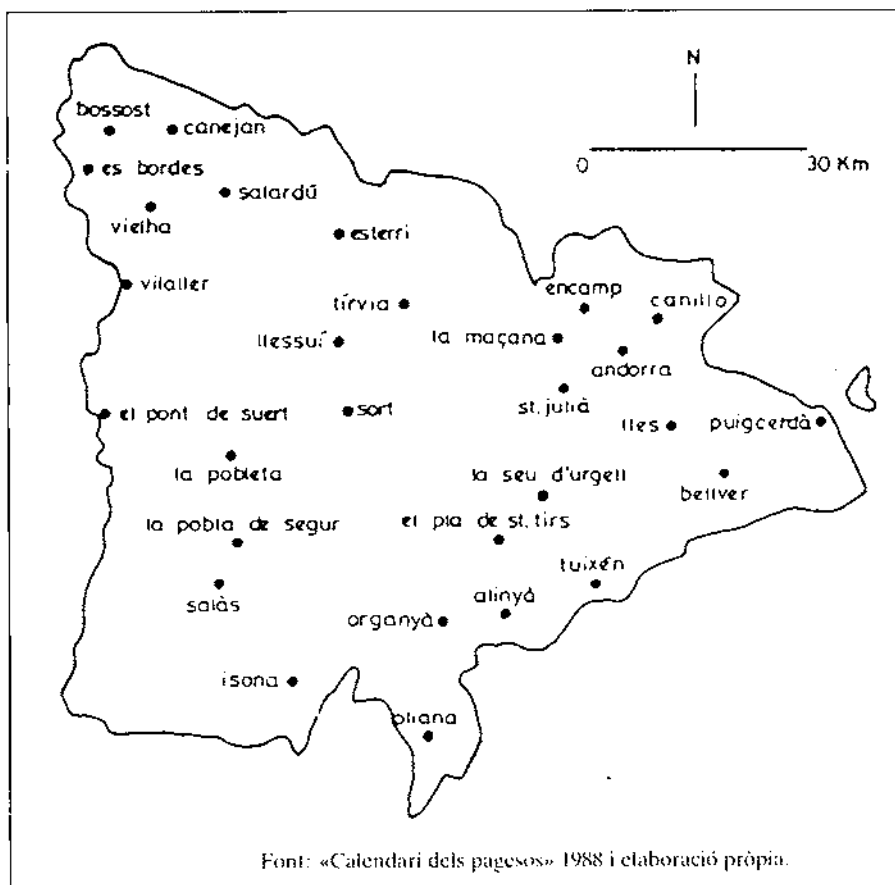
Els components econòmics comercials de la societat tradicional depenien, en gran mesura, de les fires; aquestes eren un important nexa d'unió amb l'exterior i s'hi tancaven importants tractes. A l'Alt Pirineu hi havia més d'una trentena de fires de diversa importància (Mapa 3).

Els corredors existencials

La vida del muntanyenc solia discórrer espacialment al llarg d'uns determinats eixos de desplaçament que tancaven el territori i marcaven l'espai que esdevindria conegut per a l'individu en qüestió. Aquests eixos són el que hem vingut a denominar «corredors existencials».

Els corredors lligaven els llocs que articulaven l'espai viscut del muntanyenc i que acabem de tractar. Així, un corredor existencial típic menava del poble on hom havia nascut —o el del cònjuge— al mercat, i hom coneixia tot allò que

Mapa 3. Fires, 1988

es trobava en aquell recorregut. D'aquest braç principal de corredor eixia el camí de la fira, que quan aquesta era llunyana, permetia de conèixer un bocí considerable de país.

Tanmateix, hi havia altres oportunitats de viatjar, però el muntanyenc mai no es desplaçava innecessàriament, sense un motiu precís.

– Qui sap!, potser sí que algun dia una malaltia mos farà anar-hi (a Barcelona); si no, naltris no mos movem mai d'aquestes terres (Lluís, 1959, p. 42).

A més de a la mili, molts anaven a la sega o a veremar a França.

Caminaren setze hores per arribar al primer poble francès. Entraren per Bonabé, pel Port de Salau. En arribar-hi, després d'haver descansat de resultes del llarg camí, s'endinsaren tots, ja contractats per a les veremes, des del poblet on havien fet nit fins a la vila francesa, cadascun guiat per un expert, fins a casa del nou amo que els havia contractat (Lluís, 1971, p. 137).

Diversos oficis implicaven una major mobilitat que la del pagès-ramader: els pastors que feien la transhumància entre les terres baixes de l'interior de Catalunya i el Pirineu, els raiers que baixaven la fusta pels rius fins a Tortosa.

Era paleta i fuster i treballava ara aquí, ara allà, on calia bastir o apariar una casa. Fins i tot deien que havia estat a la Vall d'Aran (Barbal, 1985, p. 40).

Aquest, que en els seus lleures d'amo de petit conreu es llogava per menar algun ramat cap a les terres baixes (Virós, 1957, p. 34)

El món exterior: Barcelona

Barcelona simbolitza per al muntanyenc l'exterior, la ciutat moderna del progrés i una vida més fàcil. La significació existencial de Barcelona és tan gran que esborra del mapa el conjunt de ciutats intermèdies –Lleida, Balaguer, Solsona...– que ocupen l'espai existent entre aquesta i l'Alt Pirineu. En termes existencials, Barcelona rau en una mena de Finisterre al fons d'un immens pla buit.

[...] una cosa tan llunyana i desconeguda (Barbal, 1985, p. 65).

– Oh, sí, lluny, molt lluny [...] (Lluís, 1971, p. 249).

Jo no sabia res que fos lluny de Pallarès o de Montsent o de l'Ermita. Havia sentit parlar de Barcelona, del mar, fins i tot de Madrid, del rei. Tot plegat em semblava un conte de la vora del foc com els que explicava el meu pare. Em creia que tot allò de debò no existia (Barbal, 1985, p. 68).

Un lloc incompreensible...

Dur un Gaio llunat a ciutat va ser un malencert molt gros: es va espantar. Lo Gaio va veure de seguida que allò no era fet per a ell, que ell pertanyia a un altre món; que no s'hi sabria bellugar mai en aquell batibull enrevessat, d'estranyes maneres de fer, de ciutat; que mai no podria tractar amb aquella

gent fets d'una altra pasta. Però el que el va afectar més de tot, fou adonar-se que ell, allà baix, no era ningú, pitjor que un zero migpartit pel mig (Albanell, 1978, p. 154).

però admirat i desitjat alhora...

Parlava dels palaus, dels jardins i de tantes coses que no es podien amidar amb res del que coneixiem a Pallarès. Només amb les muntanyes i els rius i encara (Barbal, 1985, p. 69).

Més enllà de Barcelona

Més enllà de Barcelona mite i realitat eren una mateixa cosa.

Doncs, morta la Trinitat, ell havia començat a xerrar en els rocles de desvaigats, vells com ell i criatures, a la plaça, que les seves filles, començant per la gran, tenien dret al tron d'Anglaterra. Podeu comptar com van córrer aquestes noves pel poble: amb una perplexitat a prova de bomba, perquè per començar, aquella terra poca gent sabia ni molt boirosament on parava (Barbal, 1985, p. 60).

Només França apareix com una realitat geogràfica palpable, coneguda a través de l'emigració temporera tradicional, i idealitzada com a societat més rica i més justa.

– A França, minyons, respecte, treball, tip i ben pagat. Tot al revés de Sarret, que només feven passar fam, mals tractes i pocs diners. Votuaudeu quin canvi... (Lluís, 1971, p. 12).

LA PERCEPCIÓ DEL PAISATGE I LES RELACIONS AMB L'ENTORN

La vida a muntanya no és fàcil. La dependència del medi i la vulnerabilitat davant de les forces de la natura marcaven l'existència de la societat tradicional i determinaven actituds específiques de percepció de l'entorn. Per als muntanyecs la natura era un medi de vida per fer-ne ús i treure'n profit, però alhora un adversari contra el qual calia lluitar quotidianament.

L'hivern era una realitat malèfica, negativa, un obstacle que calia vèncer, com les formigues i els talps, arrecerats, escalfant-se i somiquejant a les cuines, menjant de les collites que romanien al rebost (Morell, 1981, p. 74).

Per tal de sobreviure [el muntanyenc] ha de lluitar tota la vida de sol a sol contra una natura que li és hostil (Coll, 1986, p. 202).

L'espai, abstracte com a concepte, té una expressió concreta, el paisatge que el pirinenc percep, interpreta i experimenta d'una manera peculiar.

El romanticisme, avui encara vigent, considera l'alta muntanya i el seu paisatge com a construcció natural, ideal de puresa, veritat immutable que domina sobre el món dels homes i a través de la qual es manifesta l'esperit de la divinitat. La muntanya esdevé expressió d'un paradís primigeni objecte de culte i mitificació.

Aquesta concepció sol excloure el muntanyenc tot negant-li el seu paper de constructor del paisatge i relegant-lo, gairebé, a un element més de contemplació, com els pins i les vaques. La perspectiva autòctona és, però, ben diferent. El muntanyenc participa del paisatge vivint-lo des de dins.

Aquesta és una construcció humana, és l'obra col·lectiva i històrica de la seva societat, l'expressió d'un espai creat, o, si més no, mantingut per ell. Per tant, la dimensió estètica del paisatge no pot separar-se dels elements concrets que la integren i que incideixen en la seva vida quotidiana –i que ell identifica– i als quals atorga significat. Per això el muntanyenc no «comprèn» la sensibilitat del foraster.

Ho troben bonic. Jo no sabia posar-hi noms en aquesta muntanya (Barbal, 1986, p. 64).

Tots los sinyors que vénen de pr'avall ho diuen, que tant lo poble com l'aigua és una delícia. Ah! (Lluís, 1961, p. 112).

Les relacions de domini que l'home estableix amb el medi natural, i la seva dependència, determinen la creació de lligams afectius amb l'entorn que s'expressen en la forma de veure i viure el paisatge. El concepte de topofília s'aplica als lligams afectius que l'home genera amb el territori, amb l'espai.

Jo estimo la terra que m'ha vist néixer. Malaïts són els que en reneguen, i mal nats... Malaïts gossos! Així no trobin sort enlloc més! (Lluís, 1967, p. 32).

El muntanyenc assignava una valoració positiva a tot allò que simbolitzés el triomf, el domini de l'home sobre la natura. Un paisatge és bonic en la mesura que reflecteix aquest domini i la riquesa que en resulta.

[...] era un goig per als meus ulls i el meu esperit la visió d'aquell paisatge de pastius i muntanyes, amb les tonalitats verdes dels prats i la grisor de les ro-

ques; paisatge que omplien de vida les bellugadisses figuretes dels pastors, rabadans i gossos, i la blancor de les masses ondulants dels crestons, moltons i cabres i del gran estol d'ovelles. Allò era una encisadora estampa plàstica que no he pas oblidat, ni penso oblidar mai (Lluís, 1955, p. 56).

Altrament li fa goig de veure que els sembrats, ja coronats, no trigarán a trencar el color i s'abocaran de ple cap a la sega. I que els ametllers arriben carregats d'ametllons a desdir. I que floreixen els presseguers, els piñoners, les pruneres, els pomers, els noguers... Verd, blanc i lila... Un dia d'aquests haurà de fer les trumfes. No val a badar, que si no s'espavila li'n passarà el temps. I sembrarà guixes i cigrons. I també clavells, que vol flors a casa. I farà planters perquè no es quedi a l'escapça de pebrots, de tomàquets, d'albergínies, a l'estiu... (Espunyes, 1984, pp. 48-9).

En la nostra recerca hem vist que les descripcions literàries de paisatges incorporen sempre la presència d'elements humans, bé perquè l'home mateix hi és present, bé perquè són elements que existeixen ja que ell els hi ha posat, afaïçonat o creat.

Una tarda de primers d'octubre [...] me'n vaig anar a estirar les cames [...] Els trossos de la Comella han canviat d'aspecte el darrer mes, igual que tots els arbres que perden la fulla a l'hivern. La monotonia dels rostolls, de color de palla bruta, han donat pas als colors directes i elementals de la terra. Hi ha camps vermellósos igual que una teulada nova; altres, en canvi, són d'un color blanc, argilós, amb tot de terrossos brillants com una patena. Els ceps arrencats de cap a cap de les feixes i pigatalls de pàmpols grocs, amaguen foscos penjolls. Només els olivers segueixen immutables, fidels a la seva grisor vaporosa (Coll, 1988, p. 80).

El concepte de topofòbia és justament el revers de la moneda, i a muntanya hom valorava negativament tot territori considerat salvatge. L'alta muntanya, el regne de la roca, el gel i la neu, era un lloc deshumanitzat i maleït.

— Jesús, Reina santíssima! Allà dalt, hau'nat? A fe que us planyo. Jo sóc filla d'ací, i mai se m'ha acudit de pujar-hi. Aiiii, no! Com no baixi el Montsec fins a Covet, no penso veure'l mai. Quins gustos més astranys! No se pas què hi podeu trobar, allà dalt. Si anésseu tan cansat com naltris, a fe que no faríeu aquesta mena de passejades. En fi, modes estranyes; no entenc a què treuen cap (Lluís, 1959, p. 46).

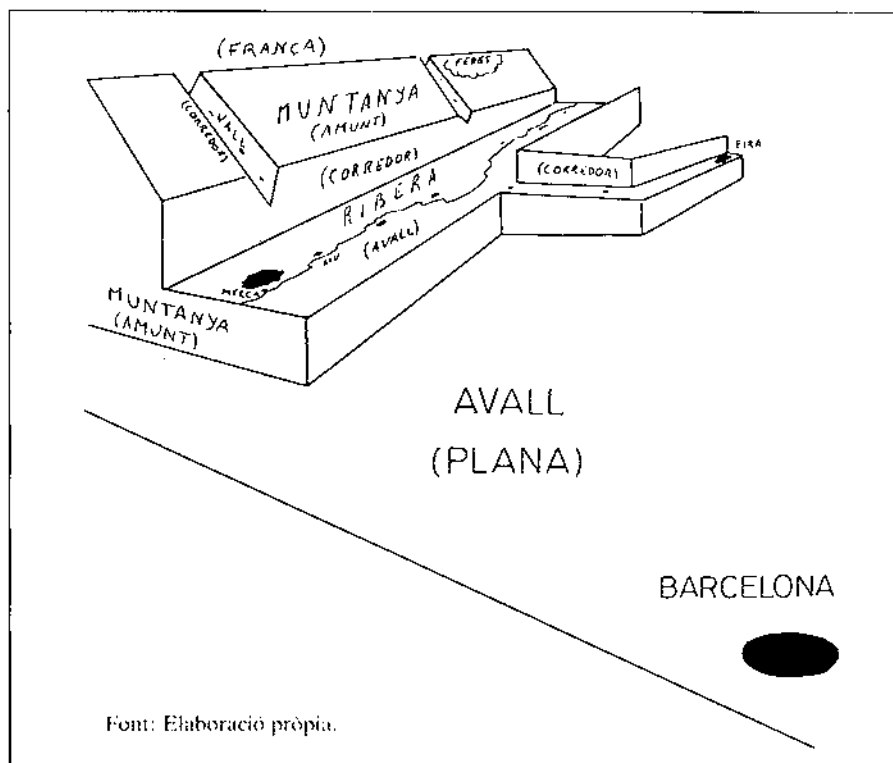
Diven que el Burganàs, Baladredo, Llaràs i fins Juberrí, que aquests pics astaven embuixats perquè serviven d'amagatalls als bruixots i gegants que voltaven per aquestos indrets (Lluís, 1979, p. 14).

[...] a la part alta del terme, on cria el bosc i senyoregen les feres (Espunyes, 1983, p. 10).

El bosc és l'antítesi del camp treballat, del paisatge agrícola, que representa el domini últim sobre la natura. Quan l'home deixa d'actuar sobre el medi, el bosc avança. Des del punt de vista del muntanyenc, és l'expressió d'una força negativa, que avança, i que engoleix el seu món.

Tot s'acabe de perdre. Fins les cultius es perdran aviat amb aquest pas. Com podeu veure, els pins s'acaben d'apoderar de tot l'erm. I d'ací poc, de tot s'apoderaran, fins de naltris (Lluís, 1979, p. 106).

Gràfic 1. Estructuració de l'espai viscut dels pirinencs

CONCLUSIÓ

En la societat tradicional de muntanya de l'Alt Pirineu, el muntanyenc reelaborava subjectivament l'espai objectiu que constituïa el seu espai viscut. El resultat d'aquest procés era la construcció d'una estructura espacial subjectiva, amb significació existencial, i que era experimentada com a espai real. L'espai viscut s'estructurava a partir d'un sistema d'oposicions espacials: amunt/avall, muntanya/ribera, muntanya/plana, i d'una jerarquia de llocs amb significació existencial: casa/poble/vall/mercat/fira, comunitats mitjançant un sistema de corredors espacials existencials que determinaven l'espai conegut (Gràfic 1).

En un segon ordre de coses, el muntanyenc assignava un valor positiu o negatiu als diferents llocs i elements espacials que integraven el seu espai viscut. Així, tot espai humanitzat o productiu (conreus i pastures) era percebut positivament (topofília), mentre que el bosc (quant a espai) i l'alta muntanya improductiva, ho eren negativament (topofòbia).

Finalment, cal destacar com aquest nou coneixement empíric –i inèdit– sobre la dimensió espacial d'una societat ha estat obtingut mercès a l'exploració –amb una metodologia geogràfico-humanística– d'una font d'informació subjectiva, la literatura pirinenca contemporània de ficció, que ha estat analitzada quant a document perceptiu i vehicle d'una societat.

BIBLIOGRAFIA

- ALBANELL, J. (1973), *Les parets de l'insomni*, Barcelona, Selecta.
 — (1974), *Compreu-vos una neurosi i sigueu feliç*, Mallorca, Moll.
 — (1976), *Si fa no fa, fals*, Barcelona, Pòrtic.
 — (1977), *El Barcelonauta*, Barcelona, Laia.
 — (1978), *Ventada de morts*, Barcelona, La Magrana.
 — (1979), *El burot i les cireres*, Barcelona, La Galera.
 — (1980a), *A la vora de l'estufa*, Barcelona, Ed. del Mail.
 — (1980b), *L'amor ens retratava la nuesa*, Barcelona, Laia.
 — (1980c), *L'herència, Ara us n'explicaré una*, Barcelona Juventud.
 — (1982), *Joc de miralls i llunes*, Barcelona, Laia.
 — (1983a), *Animal de competició*, Barcelona, Pòrtic.
 — (1983b), *Un llibre amb cua*, Barcelona, Pub. de l'Abadia de Montserrat.
 — (1987), *La Xorca*, Barcelona, Pòrtic.
 — (1989), *Els ulls de la nit*, Barcelona, La Magrana.
 BARBAL, M. (1985), *Pedra de tartera*, Barcelona, Laia.
 — (1986), *La mort de Teresa*, Barcelona, Empúries.
 — (1990), *Mel i metzines*, Barcelona, La Magrana.
 CARNER, J. (1984), *Stcoris*, Lleida, Dilagro.

- COLL, J. (1986), *Quan Judes era fadrí si sa mare festejava*, Barcelona, Ed. del Mall.
 — (1988), *El secret de la moixerera*, Barcelona, Empúries.
 — (1989a), *La mula vella*, Barcelona, Empúries.
 — (1989b), *Totes les dones es diuen Maria*, València, 3 i 4.
 — (1990), *L'edat de les pedres*, Barcelona, Empúries.
 DOMENJO, I. (1989), *Ball de nit*, Andorra, Banca Mora.
 ESPUNYES, J. (1979), «Borriatxera en Do major», *Escriptors lleidatans contemporanis*, Ed. Robrenyo.
 — (1983), *Un matí a Albastesa*, Barcelona, El Llamp.
 — (1984), *En Calçons*, Barcelona, El Llamp.
 — (1987), *Notes mínimes d'un paisatge*, Barcelona, Ed. del Mall.
 LLUÍS, J. (1955), *Records de la meua vida de pastor*, Barcelona, Barcino.
 — (1959), *El meu Pallars*, vol I, Barcelona, Barcino.
 — (1961), *El meu Pallars*, vol II, Barcelona, Barcino.
 — (1965), *Els pastors i les estrelles*, Joan Lluís.
 — (1967), *El meu Pallars*, vol III, Barcelona, Barcino.
 — (1971), *Històries i llegendes del Pallars*, Barcelona, Barcino.
 — (1979), *El meu Pallars*, vol IV, Barcelona, Barcino.
 — (1980), *L'home de la bossa*, Granollers, Montblanc-Martin.
 MALUQUER, C. G. (1964), *Gent de Sud*, Barcelona, Club Editor.
 MORELL, A. (1981), *Set lletanies de mort*, Barcelona, Laia.
 — (1984), *Boris I, rei d'Andorra*, Barcelona, La Magrana.
 — (1987), *Als límits de l'alba*, Andorra, Eds. Grafinter.
 OBIOL, J. (1987), *Esvorancs*, La Seu d'Urgell, pub. del Passeig.
 RACIONERO, LL. (1982), *Cercamón*, Barcelona, Ed. 62.
 VIRÓS, J. (1957), *Verd madur*, Barcelona, Bruguera.

Nota: Vegeu també la bibliografia de l'article del mateix autor, «Geografia i literatura a l'Alt Pirineu Català: bases per a un mètode de treball humanístic a partir de la literatura», *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 15, 1989, p. 111-121.